

УДК 351.87

Марушева Олександра Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

Марушева Александра Анатольевна,
кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

Marusheva Oleksandra Anatoliivna,
PhD in Law, Associate Professor of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.138>

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ

Анотація. Висвітлено досвід застосування досудового врегулювання спорів у сфері будівництва розвинених країн світу. Обґрунтовано особливості науково-теоретичних підходів щодо врегулювання спорів у сфері будівництва. Проаналізовано світовий досвід розвинених країн у застосуванні механізмів альтернативного вирішення спорів, а також здійснено комплексне дослідження міжнародно-правових актів зарубіжних країн. Визначено вектор пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів вирішення спорів в умовах української держави. Запропоновано досягнення бажаних результатів шляхом застосування розглянутих форм в умовах реформування системи управління.

На сьогодні українська держава перебуває лише на етапі створення моделі альтернативного вирішення спорів у будівництві. Зазначено, що ідея запровадження даної практики у вітчизняній системі права підтримується широ-

ким колом спеціалістів. Подібне зацікавлення відповідає прагненню України до гармонізації національного законодавства. Обґрунтовано думку про те, що визначення пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів у сфері будівництва в Україні полягає у застосуванні зарубіжного досвіду в умовах реформування сучасної політичної системи, а саме децентралізації. Саме запропоновану модель слід впроваджувати на державному, регіональному та місцевому рівнях, законодавчо закріпити її та вирішувати нагальні проблеми. Подібна систематизація, гадаємо, приведе до більш об'єктивного та досконалого врегулювання спорів за максимально короткий період часу. Зазначено, що нині спостерігається неабиякий науковий інтерес до даної проблематики, вирішується доцільність застосування альтернативних механізмів в українській державі. Однак, це досить дискусійне питання, тому постає необхідність у комплексному дослідженні досвіду зарубіжних країн та визначенню пріоритетних напрямів, а також шляхів застосування досвіду в сучасних умовах в Україні.

Ключові слова: досудове врегулювання спорів, альтернативне вирішення спорів, медіація, арбітраж, колегія з розгляду спорів, рада з розгляду спорів, рада з врегулювання спорів, держава.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ

Аннотация. Отражен опыт применения досудебного урегулирования споров в сфере строительства развитых стран мира, обосновано особенности научно-теоретических подходов урегулирования споров в строительной деятельности. Проанализирован мировой опыт развитых стран в применении механизмов альтернативного разрешения споров, а также осуществлено комплексное исследование международно-правовых актов зарубежных стран. Определены вектор приоритетных направлений и пути внедрения альтернативных механизмов в условиях украинского государства. Предложено достижения желаемых результатов путем применения рассмотренных форм в условиях реформирования системы управления.

Отмечено, что на сегодня украинское государство находится только на этапе создания модели альтернативного разрешения споров в строительстве. Отмечено, что идея введения данной практики в отечественной системе права поддерживается широким кругом специалистов. Подобный интерес отвечает стремлению Украины к гармонизации национального законодательства. Обосновано мнение о том, что определение приоритетных направлений и путей внедрения альтернативных механизмов в сфере строительства в Украине заключается в применении зарубежного опыта в условиях реформирования современной политической системы, а именно децентрализации. Именно применение предложенной модели следует внедрять на региональном и местном уровнях, законодательно закрепить ее и решать насущные проблемы. Подобная систематизация, по моему мнению, приведет к более

объективному и совершенному урегулированию споров за максимально короткий период времени. Отмечено, что в настоящее время наблюдается большой научный интерес к данной проблематике, решается целесообразность применения альтернативных механизмов в украинском государстве. Однако, это достаточно дискуссионный вопрос, поэтому возникает необходимость в комплексном исследовании опыта в зарубежных странах и определении приоритетных направлений, а также путей применения опыта в современных условиях в Украине.

Ключевые слова: досудебное урегулирование споров, альтернативное разрешение споров, медиация, арбитраж, коллегия по рассмотрению споров, сонет по рассмотрению споров, совет по урегулированию споров, государство.

EXPERIENCE OF ADVANCED COUNTRIES IN APPLICATION OF PRE-TRIAL SETTLEMENTS IN CONSTRUCTION

Abstract. The paper highlights the practice of pre-trial settlements in the sphere of construction in advanced countries of the world. Specific features of scientific theoretical approaches to dispute settlement in construction works have been substantiated. The international experience of advanced countries in application of the mechanisms for alternative dispute resolution has been analyzed, and a comprehensive research into international legal acts has been conducted. The vector of priority directions and ways to introduce the alternative mechanisms in the conditions of the Ukrainian state are determined. It is proposed to achieve the desired results by applying the discussed forms under administrative system reform.

It is noted that today the Ukrainian state is only at the stage of creating an alternative dispute resolution model in construction. It is noted that the idea of introducing this practice in the domestic legal system is supported by a wide range of specialists. Such an interest corresponds to the desire of Ukraine to harmonize national legislation. It is grounded that the definition of priority directions and ways of introducing alternative mechanisms in the field of construction in Ukraine is to apply foreign experience in the context of reforming the modern political system, namely decentralization. It is the application of the proposed model that should be implemented at the state, regional and local levels, legally consolidate it and solve urgent problems. Such a systematization, in my opinion, will lead to a more objective and perfect settlement of disputes over a short period of time. It is noted that nowadays there is a considerable scientific interest in this issue, the expediency of using alternative mechanisms in the Ukrainian state is solved. However, this is a rather controversial issue, so there is a need for a comprehensive study of experience in foreign countries and the identification of priority areas and ways of applying experience in modern conditions in Ukraine.

Keywords: pre-trial settlement, alternative dispute resolution, mediation, arbitration, Dispute Review Board, Dispute Adjudication Board.

Постановка проблеми. Сьогодні зростає кількість необхідних рішень для врегулювання конфліктів або для їх запобігання та для подальшого розвитку різноманітних приватноправових відносин, що виникають під час зведення нових будівель. Тому одним із пріоритетних напрямів у сфері будівництва в розвинених країнах є вдосконалення системи застосування альтернативних способів врегулювання спорів, покликаної ефективно та оперативно забезпечувати вирішення спорів, що виникають у сфері будівництва.

Це питання залишається актуальним для всіх країн світу. У зв'язку з цим очевидно, що на сьогодні в розвинених країнах та в країнах, що розвиваються, сформований та накопичений досвід застосовується для проведення певних реформ у даній галузі та використання механізмів отримання позитивних результатів. Досвід може стати основою аналогічних перетворень в Україні та суттєво сприяти полегшенню реформування за рахунок уникнення чужих помилок. Слушно, що на сьогодні світові тенденції застосування досудового врегулювання спорів в цій сфері є своєрідною гарантією реалізації конституційного права для кожного громадянина.

Для безпосереднього застосування даного досвіду на теренах української держави постає необхідність у комплексному дослідженні основних положень та методологічних особливостей найбільш дієвих способів врегулювання спорів, що визначені в законодавстві багатьох країн. Пріоритетним напрямом дослідження вбачається доскональне вивчення

медіації, арбітражу, застосування мирової угоди та експертизи, а також проведення більш детального аналізу основних напрямів функціонування Колегії (ради) з розгляду спорів (DRB) та Ради з врегулювання спорів (DAB).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні можливість суб'єктів правовідносин самостійно встановлювати правила поведінки та контролювати їх дотримання набувають особливого значення в регулюванні суспільних відносин. Підвищення відповідальності сторін та зростання активності учасників цивільного обороту дають можливість державі передати частину своїх повноважень в окремих сферах різним інститутам громадянського суспільства. Зарубіжний досвід яскраво демонструє, що дозвіл і врегулювання правових спорів — одна з таких сфер.

Форми альтернативного вирішення спорів, зокрема переговори, посередництво, арбітраж та змішані форми, що базуються на теорії, поєднаній зі стратегіями, етикою та законами представлені в роботі “Розв’язання спорів: теорія, практика та право” Дж. Фолбергом, Д. Голаном, Л. Клопенбергом та Т. Стипановичем [1]. Досліджували питання альтернативного врегулювання спорів у своїх наукових працях також інші зарубіжні вчені: М. Витория [2], Л. Клэе, И. Никифоров [3], К. Ковач [4], К. Мур [5]. Також проблематика цього питання відображена в роботах українських дослідників: Н. Дараганової [6], З. Красіловської [7], О. Спектор [8] та інших видатних вчених та практиків.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей науково-тео-

ретичних форм щодо застосування досудового врегулювання спорів у сфері будівництва, здійсненні комплексного дослідження міжнародно-правових актів в зарубіжних країнах, а також застосуванні досвіду та визначенні пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних реаліях досудове врегулювання спору у сфері будівництва безумовно є відкритим питанням. На жаль, вже сьогодні зростає кількість випадків стосовно невиконання грошових зобов'язань, у зв'язку з чим збільшується і дебіторська заборгованість, несвоєчасне стягнення якої призводить до збитків для будівельної організації. Для подолання даних конфліктів постає необхідність у вирішенні проблеми за допомогою системи альтернативного вирішення спорів.

“Термін “альтернативне вирішення спорів — АВС” (Alternative Dispute Resolution — ADR) вперше було застосовано в США для позначення неформальних процедур урегулювання конфліктів. Наявність окремих правових норм у законодавстві багатьох високорозвинених країн та законодавстві Європейського Союзу дає можливість розглядати АВС як міжгалузевий правовий інститут”.

Альтернативне вирішення спорів являє собою широке коло механізмів вирішення спорів, які є пріоритетними порівняно з розглядом суперечок у судах. Термін “альтернативне вирішення спорів” може використовуватися для позначення різних механізмів вирішення спорів, наприклад,

переговорів по досягненню мирової угоди, в якому сторони спору заохочують до ведення прямих переговорів, перш ніж звернутися до інших правових механізмів вирішення спорів.

Система альтернативного вирішення спорів є набором засобів та механізмів, що утворюють процедури дозволу та позасудового врегулювання спорів, що виникають між суб'єктами правовідносин. При цьому кінцева мета застосування АВС — вирішення конфлікту при найменших витратах для всіх його учасників.

Будучи однією з форм захисту суб'єктних прав, спрямованих на врегулювання спірних моментів у правовідносинах до подання відповідного позову до суду, досудове врегулювання може бути як обов'язковим, так і добровільним. Законодавство деяких країн може зобов'язувати сторони спору провести переговори, пройти процедуру примирення або посередництва до звернення в суд. До обов'язкових АВС можна також віднести випадки, коли сторони домовилися про проведення переговорів, проходження процедур примирення або посередництва в договорі. У добровільних АВС звернення до альтернативних механізмів розв'язання суперечок повністю залежить від волі сторін.

Позасудове врегулювання спорів у сфері будівництва може здійснюватися в самих різних формах. Зокрема, вченими виділяються:

- медіація;
- примирення (мирова угода);
- висновок експерта або проведення експертизи;

- колегія (рада) з розгляду спорів (DRB);
- рада з врегулювання спорів (DAB);
- арбітраж.

Варто зазначити, що у різних країнах процедури примирення закріплені в процесуальному законодавстві як етап розгляду справи.

Перші спроби зробити процедуру медіації обов'язковою були зроблені вищими судовими органами Великобританії, Сполучених Штатів Америки та деяких інших країн англосаксонської правової сім'ї. Однак впровадження обов'язкової медіації не принесло бажаного ефекту, оскільки сторони та їх представники розглядали досудове врегулювання не як засіб зняття суперечностей, а як одну з обов'язкових бюрократичних процедур, яку необхідно було додатково пройти для прийняття справи до розгляду.

В Україну медіація прийшла вже як напрацьована технологія в середині 90-х років. Медіаційні центри почали працювати з 1997 року в Одесі, де медіацію було застосовано в рамках цивільного судочинства [9]. Громадськими “Групами медіації” Донецька, Луганська, Одеси, Києва, Криму, Харкова вона апробувалася в різних сферах — у трудових, сімейних спорах, спорах сусідів, у цивільних провадженнях тощо [10].

Саме слово “медіація” прийшло до нас з латинської мови та означає *mediatio* — посередництво; аналогічне значення мають слова “mediation” (англ.), “médiation” (фр.). Під медіацією прийнято розуміти один з альтернативних способів вирішення спору його сторонами за участю тре-

тьї особи — медіатора, який, здійснюючи загальне керівництво процедурою, допомагає сторонам досягти максимально ефективного рішення самостійно [11].

В європейських країнах визначення медіації ґрунтується в основному на положеннях Директиви ЄС про медіацію. Так, відповідно до Стандартів ведення посередницьких процедур, прийнятих Соціальною радою з альтернативних методів вирішення конфліктів та суперечок при Міністерстві юстиції Республіки Польща від 26 червня 2006 року під “медіацією” розуміється “добровільний та конфіденційний процес, у якому фахово підготовлена незалежна стороння особа за згодою сторін допомагає їм вирішити конфлікт” [12].

Сутність такого підходу полягає в покладанні судових витрат та витрат на сторону, яка відмовилася від медіації, навіть в разі якщо рішення виноситься на її користь. В результаті діяльності Центру ефективного вирішення спорів до суду передавалося в середньому лише один з десяти справ, що надійшли для врегулювання. Результатом інших процедур є укладення мирової угоди.

З початку ХХІ ст. англійськими судами стали застосовуватися нові процесуальні норми. Нововведення були введені з метою стимулювати сторони вдаватися до будь-якої альтернативної процедури вирішення своїх суперечок, як правило, до допомоги посередника. У деяких випадках подібне стимулювання приймає форму каральних санкцій.

Термін “посередництво” прийнято вживати при вирішенні спорів при укладенні угоди з третьою, нейтраль-

ною стороною, яка приймає на себе обов'язок сприяти врегулюванню конфлікту [13].

До послуг посередника сторони мають право вдатися на будь-якому етапі аж до винесення судом рішення. До тих пір, поки не досягнуто консенсусу та не підписано мирову угоду, сторони абсолютно вільні у тому, що стосується примирної процедури за участю посередника. Вони мають право припинити її в будь-який час, передавши справу до суду, відмовитися від послуг конкретного посередника, уклавши угоду з іншим, тимчасово припинити переговори.

Мирова угода в контексті судового провадження виступає як механізм, функціонування якого є можливим виключно в рамках судового процесу, тобто в цьому випадку йдеться не про досудове вирішення ситуації, а про врегулювання конфлікту на підготовчій стадії судового розгляду.

Важливо пам'ятати, що порядок вступу угоди в силу єдиний — розроблений сторонами текст представляється для затвердження суду, після чого виноситься ухвала, якою суд або стверджує угоду, або відмовляє в цьому і продовжує розгляд справи в загальному порядку.

Разом з тим, в рамках досудового укладення так званої мирової угоди в положеннях контрактів FIDIC прямо передбачено обов'язок сторін намагатися мирним шляхом врегулювати спір (шляхом укладення мирової угоди) не тільки до його передачі на розгляд уповноваженій раді з врегулювання спорів, а також після винесення рішення такою радою.

Слушно, що колегія з розгляду спорів (DRB) реалізує завдання та

принципи судочинства в арбітражних судах, а також вона формує судову практику з розгляду спорів, що виникають у сфері будівництва. Саме в цій сфері досить часто виникають непримиренні протиріччя та конфлікти, які потім доводиться вирішувати у процесі арбітражного розгляду. Сторони арбітражної угоди повинні бути здатні бути стороною арбітражної угоди, виступати в арбітражній угоді від свого імені або від імені та за дорученням іншої фізичної або юридичної особи. Ці вимоги можуть сукупно називатися “суб'єктивною арбітрабільністю” [14, с. 8].

До умов арбітрабільності спорів у зарубіжних державах належать:

- можливість грошової оцінки спору, наявність грошового або комерційного інтересу (Швейцарія, Німеччина, Греція та ін.);

- відсутність зв'язку спору з особистими та сімейними або заповідальними відносинами (Італія, Китай, Тайвань, Франція, Латвія та ін.);

- відсутність зв'язку спору з корупцією або “шахрайством” (Гонконг, США та ін.)

Становлення Ради з урегулювання спорів (DAB) як процедури вирішення спорів, що впливає з відносин по виконанню будівельних робіт, врегульовано типовими договорами FIDIC та іншими будівельними контрактами. Ранні редакції типових договорів FIDIC, видані до 1995 року, передбачали, що повноваженими з вирішення спорів між сторонами договору є інженер — незалежний фахівець або організація, яка не просто контролює, а керує процесом виконання робіт за договором. Надання інженеру такого повноваження було

не зовсім вдалим рішенням, оскільки інженер в силу своїх функцій не здатний діяти як незалежна особа при вирішенні спору.

Однак, деякі науковці висловлюють й іншу думку щодо доцільності надання інженерові повноваження у вирішенні спору. Так, на думку Л. Клеє та І. Нікіфорова у так званих “червоній” та “жовтій” книгах FIDIC першою інстанцією, що розглядає спір є інженер, який приймає рішення на підставі вимоги (претензії) однієї із сторін договору. А вже другою інстанцією є рада з урегулювання спорів. Сторона незадоволена висновками інженера може відповідно до положень контракту передати спір для розгляду радою з урегулювання спорів [15, с. 205].

Зміцненню ролі DAB серед захисту прав в області інвестиційно-будівельної діяльності сприяли результати правотворчості деяких національних правопорядків, а також рішення міжнародних організацій. У другій половині 90-х років минулого століття у Великобританії були прийняті Акт про дотації на житлове будівництво та реконструкцію і Правила про процедури для договорів будівельного підряду (Англія й Уельс) 1998 року, які ввели DAB як офіційно визнану процедуру вирішення спорів, що виникають з договорів будівельного підряду. Просуванню даної процедури сприяло також її визнання Світовим банком, який вказав, що застосування DAB є обов'язковим для сторін договорів, виконання будівельних робіт, які фінансуються Банком та його афілійованими особами.

Отже, з другої половини 90-х років минулого століття DAB стає звичайною процедурою врегулювання суперечок за типовими договорами FIDIC. Можливість звернення до DAB є невід'ємною умовою будь-якого такого договору.

DAB формується за згодою сторін договору та може включати від одного до трьох членів, які обираються з числа найбільш кваліфікованих фахівців у сфері інжинірингу, проектування та будівництва, а також є досвідченими у тлумаченні договірної документації. Залежно від моменту формування виділяються постійно діюча та разова (тимчасова) рада: перша формується сторонами договору при його укладанні, друга — після виникнення спірної ситуації в ході виконання договору.

Вибір того чи іншого виду ради залежить від фінансового стану сторін договору, умов реалізації інвестиційно-будівельного проекту, обраної форми договору та інших факторів. Разом з тим зарубіжні фахівці схильні віддавати перевагу “standing DAB”. По-перше, якщо рада сформована на самому початку реалізації інвестиційно-будівельного проекту, при виникненні спірної ситуації раді буде відома вся передісторія спору, внаслідок чого спір буде вирішений швидше та результативніше. По-друге, функції DAB не обмежені лише розглядом виниклих суперечок: в ході виконання договору рада проводить періодичні засідання для оцінки ходу виконання робіт за договором, в результаті яких приймаються рекомендації для сторін договору. Таким чином, основоположною є превентивна функція DAB, спрямована на

недопущення виникнення спірних ситуацій.

Негативною стороною, пов'язаною зі створенням "standing DAB", є несення сторонами договору значних витрат на утримання ради.

DAB як процедура вирішення спору складається з кількох етапів. У разі виникнення спору зацікавлена сторона направляє іншій стороні повідомлення про намір передати спір на вирішення DAB. У тому випадку, якщо сторони договору не сформувавши раду при укладенні договору (standing DAB), вони зобов'язані зробити це протягом 28 днів з дня отримання другою стороною повідомлення про намір ініціювати процедуру вирішення спору. На даному етапі сторони за угодою між собою обирають одного фахівця або формують склад ради в наступному порядку: якщо сторони погодили, що рада з врегулювання спорів DAB буде складатися з трьох осіб, кожна зі сторін призначає одного члена ради, а потім, після затвердження двох кандидатур сторони узгоджують кандидатуру третього члена ради, який призначається головою. При призначенні членів ради сторони можуть використовувати список експертів, сформований FIDIC або самими сторонами в договорі. Однак, якщо в договір включений перелік осіб, потенційних членів DAB, то члени ради можуть бути обрані тільки з числа цих осіб, за виключенням тих, хто не може або не бажає прийняти участь в роботі ради. Спір підлягає вирішенню по суті протягом 84 днів з дня його передачі на розгляд DAB.

За результатами розгляду спору DAB приймає рішення. Змістовно

рішення — це сукупність рекомендацій, адресованих сторонам спору. Рішення має бути прийнятий одногосно; за відсутності одностайності в рішенні вказується розгорнутий виклад окремої думки відповідного члена ради.

На думку деяких зарубіжних авторів, сторони договору можуть визначити, що закінчення строку на заяву про незгоду з рішенням DAB припиняє право сторони на звернення до суду або до арбітражу. Вказаному аспекту протистоїть точка зору експертів Світового банку у сфері альтернативних процедур вирішення спорів: рішення колегії не є остаточним, тобто може бути оскаржене незалежно від умов договору.

Отже, проведений аналіз свідчить про відсутність перешкод для використання DAB з метою вирішення спорів у вигляді обмежень та заборон, закріплених на законодавчому рівні. Однак проблеми можуть існувати на рівні правозастосовної практики.

В цілому DAB є однією з процедур досудового врегулювання спорів, що застосовується у сфері інвестиційно-будівельної діяльності, яка реалізується шляхом формування та забезпечення функціонування ради, що складається з фахівців в області інжинірингу, проектування і будівництва, яка супроводжує реалізацію проекту з моменту укладення договору і до моменту прийняття виконаних робіт (standing DAB) або може формуватися за фактом виникнення спору для його вирішення. Дослідивши питання можливості застосування даної в цій статті процедури вирішення спорів в Росії, автори дійшли

висновку про наявність такої можливості в силу відсутності прямих законодавчих заборон на її застосування. Однак застосування цієї процедури може наштовхнутися на перешкоди, які існують у правозастосовній практиці. Отже, досудове врегулювання спору у будівництві починається з якості підготовки положень договору, їх узгодженості між собою, виключення двозначності його положень та, не обмежується складанням юридично грамотної та обґрунтованої претензії за договором.

Висновки. Проведений аналіз дослідження стосовно застосування альтернативного вирішення спорів показав, що розв'язання конфліктів в сфері будівництва сприяє розвантаженню судової системи зарубіжних країн від значної кількості справ, які успішно можуть бути вирішені більш доцільними та ефективними методами. Належне закріплення в чинному законодавстві подібних механізмів в Україні стане вирішальним кроком до формування шляхів розв'язання конфліктів у сфері будівництва та засвідчуватиме про формування нової стратегії нашої держави у напрямі удосконалення законодавства шляхом застосування досвіду зарубіжних країн та відповідності міжнародному еталону на відповідному рівні. Досягнення бажаних результатів пропонується шляхом застосування розглянутих форм в умовах реформування системи управління.

Перспективи подальшого дослідження полягають у більш детальному аналізі запровадження механізмів врегулювання спорів у системі публічного управління України в умо-

вах реформування системи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Folberg J.* Resolving disputes. Theory, practice and law // J. Folberg, D. Golann, L. Kloppenberg, T. Stipanowich. — New York, 2005. — 707 p.
2. *Витория М.* Внесудебное разрешение споров: процедуры, принятые в Великобритании — арбитраж и посредничество [Электронный ресурс] / М. Витория // Pandia. — Режим доступа : <http://www.pandia.ru/text/77/134/48.php>
3. *Клэе Л.* Контракты на строительство по правилам FIDIC: толкование и применение / Л. Клэе, И. Никифоров. — Москва: Статут, 2016. — 527 с.
4. *Kovach K.* Mediation. Principles and Practice. — 3-d ed. / K. Kovach. — Saint Paul, 2004. — 588 p.
5. *Moore Ch. W.* The mediation process. Practical strategies for resolving conflicts. — 3-rd ed. / Christopher W. Moore. — San Francisco, 2003. — 348 p.
6. *Дараганова Н.* Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів / Н. В. Дараганова // Юрид. наука. — 2011. — № 6. — С. 77–83. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_6_10
7. *Красіловська З.* Теоретичні основи медіації як альтернативного способу вирішення спорів: поняття, види, принципи [Електронний ресурс] / З. Красіловська // Актуальні проблеми державного управління. — 2013. — Вип. 3. — С. 10–13. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_3_5
8. *Спектор О. М.* Альтернативні способи вирішення спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приват-

- way of resolving disputes: concept, types, principles], Aktual'ni problemi derzhavnogo upravlinnya, vol. 3, P. 10–13, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_3_5
10. *Daraganova N.* (2011), Mediatsiya yak odin z al'ternativnikh sposobiv virishennya sporiv [Mediation as one of the alternative ways of resolving disputes], Yuridichna nauka, vol. 6, P. 77–83, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_6_10.
  11. *Shcho take mediatsiya?*, The association Rechtsstandort Hamburg e.V., available at : <http://www.dispute-resolution-hamburg.com/ua/ua/mediation/what-is-mediation/>
  12. *Standardy* szkolenia mediatoriv [Training standards for mediators], available at : <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,188,8.html>
  13. *Vitoria M.* Vnesudebnoye razresheniye sporov: protsedury, prinyatyie v Velikobritanii – arbitrazh i posrednichestvo [Extra-judicial settlement of disputes: procedures adopted in the UK – arbitration and mediation], Pandia, available at : <http://www.pandia.ru/text/77/134/48.php>
  14. *Voser N. and Girsberger D.* (2012), International Arbitration in Switzerland, Kluwer Law International, The Netherlands.
  15. *Kleye L., Nikiforov I.* (2016), Kontrakty na stroitel'stvo po pravilam FIDIC: tolkovaniye i primeneniye, Izd-vo "Statut", Moscow, Russia